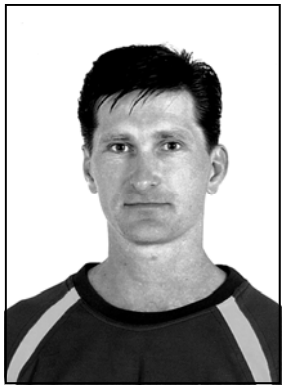

УДК 378.147:[796.011.3 + 371.22.5:34]

Вербицький В.А., Миколаївський державний гуманітарний університет ім. Петра Могили

Вербицький Віталій Анатолійович – старший викладач кафедри фізичного виховання і спорту. Закінчив ОДАБА (1996). Майстер спорту з контактного карате.

Професійно-прикладна фізична підготовка студентів факультету "Правознавство"

Стаття присвячена деяким аспектам організації та проведення професійно-прикладної фізичної підготовки студентів факультету „Правознавство" з урахуванням особливостей педагогічного процесу у гуманітарному закладі освіти.

This article is devoted to aspects of organization and professional physical training of law department students taking into consideration the pedagogical process features in humanitarian educational institution.

Розвиток юридичної освіти – одна з необхідних умов побудови демократичного суспільства в нашій країні. Спеціальність "Правознавство" – порівняно молодий напрямок у системі гуманітарних вузів України. Її необхідність продиктована часом і обумовлена розвитком міжнародних відносин, що вимагають підготовки висококваліфікованих фахівців у всіх галузях права. Широке співробітництво між державами, участь нашої країни в міжнародних організаціях і проектах, розкриття кримінальних, економічних злочинів, боротьба з тероризмом сьогодні вимагають від правознавця досконалих знань законів, норм права й особливостей національних традицій. Від того, наскільки професійний він у своїх знаннях, багато в чому залежить авторитет нашої держави. У цьому зв'язку поняття "якість фахівця" набуває особливого статусу і диктує нові підвищені вимоги до рівня професійної підготовки юриста. Цілеспрямованість і ефективність її визначається не тільки знаннями загальних гуманітарних, правових, соціально-економічних дисциплін, але і психофізичною готовністю майбутнього фахівця до трудової діяльності.

Професійно-прикладна фізична підготовка (ППФП) як складова частина процесу фізичного виховання входить у цикл необхідних дисциплін, вивчення яких гарантує якісну підготовку майбутнього фахівця. Її зміст залежить від специфіки обраної професії і від тих вимог, які ставляться до рівня розвитку психофізичних якостей, професійно-прикладних знань, рухових умінь і навичок.

Проблема професійно-прикладної фізичної підготовки перебуває в центрі уваги вітчизняних і зарубіжних дослідників. Пошук шляхів підвищення ефективності формування психофізичних здібностей є пріоритетним напрямком фізичного виховання. Така увага обумовлена тим, що ППФП є однією з форм підготовки студентів до майбутньої трудової діяльності. Вивченню цілеспрямованого впливу фізичних вправ, прикладних видів спорту, їх елементів на формування професійних якостей і властивостей особистості присвячені роботи В.І. Ільїніча [18], В.А. Волкова [3], Н.В. Решетникова, Ю.А. Кислицина [15], В.М. Видріна, Б.К. Зикова, А.В. Лотоненка [19]. Основи спеціальної фізичної підготовки з урахуванням специфіки майбутньої професійної діяльності закладені в навчальних посібниках М.Я. Віленського, Р.С. Сафіна [2], М.І. Ануфрієва, С.Є. Бутова, О.Ф. Гіда, С.М. Решко [11]. Вагому практичну цінність мають наукові дослідження Л.К. Кожевникової [6], О.А. Зарічанського [4]. Цікаві думки, на наш погляд, щодо покращення ефективності спеціальної підготовки викладені у статті О.І. Подлесного [14]. Відзначаючи значний інтерес науковців і практиків до ППФП, разом з тим приходиться констатувати, що це напрямок в системі фізичного виховання вимагає подальшого розвитку та вдосконалення.

Уважно вивчивши програми фізичної підготовки, ми дійшли висновку, що сьогодні професійна підготовка майбутніх правників зорієнтована, головним чином, на оволодіння певною сумою теоретичних знань, загальних практичних умінь і навичок, на забезпечення необхідного стану здоров'я. Значно менше уваги приділяється цілеспрямованому формуванню у студентів-правників спеціальних психофізичних якостей. У зв'язку з цим існує необхідність розробити для цієї категорії студентства нову модель дисципліни „Фізичне виховання", яка б враховувала специфіку професії та особливості організації педагогічного процесу в гуманітарному закладі освіти. Мова йде про конкретність професійно-прикладної підготовки в змісті сьогоднішньої програми фізичного виховання.

Мета статті – дослідити питання ППФП студентів факультету „Правознавство", зробити спробу визначити її форму, зміст та знайти раціональні методи її організації.

Професія правника відноситься до категорії особливих. Її важливість обумовлена соціальною функцією, яка полягає в захисті прав і свобод людини, а також законних інтересів держави. Особливість правничої професії полягає в специфіці її об'єкта. Предметом його діяльності є не матеріальні речі, а безпосередня робота з людьми і категоріями закону. Його трудова діяльність відбувається в умовах тривалого емоційного напруження та ускладнена виникненням проблемних ситуацій, вирішення яких вимагають граничної або близької до неї мобілізації психологічних та фізичних ресурсів організму. У зв'язку з цим – і тими високими вимогами, що пред'явлені до рівня фізичної, емоційної, морально-вольової підготовленості, а також до особливостей нейродинаміки і, насамперед, до сили нервової системи. Особливе значення в цій професії мають такі якості, як витримка, врівноваженість, зібраність, спокій, наполегливість, толерантність, мужність, сміливість і рішучість, рівність у динаміці почуттів, справедливість, принциповість та ін. З цими завданнями якнайкраще може справитися ППФП в якості військової направленості.

Практика та наукові дослідження [17; 21] переконують, що формування професійних якостей співробітників МВС найбільш ефективно забезпечується у тих видах навчання і виховання, які найбільшою мірою наближені до складних ситуацій у їх майбутній професійній діяльності. Серед засобів, які доступні для використання з цією метою, особлива роль належить бойовій підготовці. Її ефективність залежить від чіткості визначення змісту, форм і методів організації цього процесу.

Дослідження з питань спеціальної підготовки показали, що в навчальних закладах системи МВС і МО питанням особистої професійної безпеки (С.Х. Яворський [22], Ю. Кузнєцов [7]), психологічної підготовки (Н.Н. Силкін [16]), формування морально-бойових якостей (Л.С. Узун [17]) приділяється велике значення. Підготовка до рукопашного бою є обов'язковою для всього офіцерського і сержантського складу. Різні види єдиноборств традиційно використовуються в педагогічній практиці як спосіб формування прикладних навичок самооборони на тлі екстремальних психофізичних навантажень (А.Н. Медведєв [8], В.Ю. Мікрюков [10], А.А. Харлампієв [20]). Наукова робота Фігури О.В. [21] доводить, що регулярні заняття ситуаційними видами спорту формують у курсантів не тільки бойові навички й уміння, але і виховують у них ще й загальнолюдські цінності, морально-вольові якості і властивості особистості.

На жаль, подібна практика в студентів спеціальності "Правознавство" у гуманітарних закладах освіти практично відсутня. Ті ж нечисленні університети, які все-таки готують майбутніх юристів до професійних дій в екстремальних ситуаціях, – скоріше виключення, ніж закономірність.

Вивчений теоретичний матеріал та власний практичний досвід дозволяють зробити висновок, що організація та проведення ППФП в гуманітарному ВНЗ можливі за умови позитивного вирішення наступних задач:

1. Перегляд змісту програми фізичного виховання з урахуванням специфіки майбутньої професії [14].
2. Розробка критеріїв оцінки психофізичного стану студентів, системи тестування і самоконтролю [14].
3. Розробка з метою забезпечення кафедр фізичного виховання спеціальною науково-методичною літературою.
4. Підготовка і залучення професійних кадрів.
5. Створення у вузах на базі кафедр ФВС факультативних секцій прикладних видів спорту.
6. Оснащення наявної спортивної бази необхідним інвентарем.

Важливою умовою успішного рішення перших трьох задач може стати вивчення і застосування позитивного досвіду, накопиченого в силових відомствах України і зарубіжжя. Це значить, що розробляти програму дисципліни "Фізична культура" доцільно було б з урахуванням пропозицій профілюючих кафедр навчальних закладів МВС, МО, у тісному взаємозв'язку з фахівцями центрів бойової підготовки УВС України, використовуючи вже існуючі програми і методичні посібники (Г.О. Заярін [5], А.В. Буданов [1], А.Н. Медведєв [8], В.Ю. Мікрюков [10], В.Н. Панченко, Г.В. Терентьєв, О.В. Малих [12; 13], методичні рекомендації УВС [9] та ін.).

Їхні практичні поради допомогли б скласти оптимальну педагогічно і науково обґрунтовану методику проведення занять, її обсяги і тривалість, систему тестування, критерії оцінки, нормативні показники, віддаючи при цьому перевагу прискореній системі подачі матеріалу, яка форсує тривалі методики загальнофізичної, психологічної і спортивно-прикладної підготовки.

Як уже згадувалося вище, специфіка ППФП юриста полягає в її військово-прикладній спрямованості. У зв'язку з цим реорганізована програма фізичного виховання цілком обґрунтовано впишеться в структурну схему, яка складається з двох самостійних, але взаємозалежних розділів: загальної фізичної (ЗФП) і військово-прикладної підготовки (ВПП).

Вирішуючи конкретні задачі, які стоять перед ППФП, треба враховувати, що загальна фізична підготовка є основою для подальшого активного формування морально-вольових якостей, спеціальних прикладних фізичних навичок [8, с. 388-389]. Вибір засобів ЗФП повинен містити в собі комплекс вправ, спрямованих на розвиток і удосконалювання загальної витривалості, силових параметрів усіх груп м'язів, гнучкості, швидкості і спритності. Особливу увагу на уроках фізичного виховання варто приділити спеціальним вправам, що поліпшують вестибулярну стійкість (гімнастичні й акробатичні вправи). Як показує досвід Московського юридичного інституту МВС РФ, розвиток вестибулярної стійкості в подальшому позитивно впливає на результати вогневої підготовки [8, с. 401-402].

Для правознавців бойова підготовка займає особливе місце в системі фізичного виховання. В її задачі входить формування у студентів морально-вольових, соціальних властивостей особистості, озброєння їх життєво важливими практичними навичками самооборони, знаннями психології і тактики самозахисту. Вивчення практичного матеріалу [8; 10; 11; 12; 16] допомогло нам визначити структуру ВПП, що повинна містити в собі:

- Психологічну підготовку
- Тактичну підготовку
- Вогневу підготовку
- Рукопашний бій
- Оздоровчі методи: масаж і діагностику

Приступаючи до вивчення цих підрозділів, принципово важливо, щоб студенти юридичних спеціальностей уже володіли арсеналом академічних знань в галузі фізичної культури, медицини, психологічних, гуманітарних, правових, соціально-економічних дисциплін і в достатньому ступені були підготовлені до їх практичного застосування [2, с. 5]. У цьому контексті значне місце повинен займати міжпредметний зв'язок психолого-педагогічних дисциплін для надання студентам необхідного обсягу знань.

Підготовка кадрового складу – мабуть, найбільш проблемне питання. Відсутність кваліфікованих фахівців не повинна стати перешкодою на шляху організації і проведення курсу самооборони. Цю проблему, на нашу думку, можна вирішити, розбивши її на три етапи:

І етап має за мету включити до складу кафедр ФВС інструктора рукопашного бою чи інструктора одного з видів єдиноборств.

ІІ етап полягає в проходженні викладачем-тренером стажування у відповідних спеціальних центрах.

ІІІ етап має за мету подальшу самоосвіту інструктора. Під цим мається на увазі самостійне вивчення їм сучасних прогресивних розробок як вітчизняних, так і закордонних спецпідрозділів з метою подальшого використання їх у педагогічній практиці.

Методично вірним продовженням основного курсу самооборони стане організація у вузах секційних занять з прикладних видів спорту. На них студенти зможуть постійно підвищувати рівень загальної фізичної підготовки, домагатися досконалості володіння прийомами рукопашного бою, виховувати в собі морально-вольові якості.

Якісне проведення занять стане можливим за умови додаткового оснащення спортзалів необхідним інвентарем. Придбання спортивних знарядь і предметів спорядження може бути профінансовано в установленому порядку за рахунок коштів, виділених на фізичне виховання та фізкультурно-оздоровчу роботу.

Певний досвід організації і проведення занять з самооборони накопичений в МДГУ ім. Петра Могили, де створено відповідні умови для проведення практичних занять рукопашним боєм. Щороку близько 120 студентів мають можливість формувати у себе практичні навички самооборони та вивчати правила поведінки в проблемних ситуаціях. Крім того, введення військової підготовки дозволило активізувати процес фізичного виховання, сприяло поліпшенню загального фізичного та емоційного стану здоров'я майбутніх правників.

Таким чином, підводячи підсумки, можна зробити висновок, що ППФП студентів факультету "Правознавство" має бути військової направленості. Вивчення спеціальної, наукової, педагогічної літератури наштовхнуло нас на думку, що військова підготовка є засобом виховного впливу, який являє собою комплекс вправ, пов'язаних з формуванням прикладних навиків самооборони, світогляду, моральних основ особистості, вольової саморегуляції, її активного самовдосконалення, що значною мірою збігається з тими завданнями, які стоять перед професійною освітою. Разом з тим проведене дослідження дозволило нам звернути увагу на недолі-

ки системи фізичного виховання, обгрунтувати важливість ВПП для правників, окреслити коло проблем та намітити шляхи їх успішного вирішення. Ми вважаємо, що питання спеціальної фізичної підготовки у вузах потребують подальшого розвитку та вдосконалення не тільки для студентів вищеозначеної спеціальності, але й для представників інших професій.

Література

1. Буданов А.В. Методика разработки программ по обучению сотрудников ОВД тактике, методикам и приемам обеспечения личной профессиональной безопасности // Известия МЦ и КНИ при ГУК МВД России. – 1996. – № 4. – С. 77-87.
2. Виленский М.Я., Сафин Р.С. Профессиональная направленность физического воспитания студентов педагогических специальностей: Учебное пособие для педагогических специальностей вузов. – М.: Высшая школа, 1989. – 158 с.
3. Волков В.А. Основи професійно-прикладної фізичної підготовки студентської молоді: Навчальний посібник. – К.: Знання України, 2004. – 81 с.
4. Зарічанський О.А. Педагогічні умови професійно-прикладної фізичної підготовки курсантів вищих закладів освіти І-ІІ рівнів акредитації МВС України: Автореф. дис. ... канд. пед. наук. – Тернопіль, 2002. – 18 с.
5. Заярін Г.О. Загальна та спеціальна фізична підготовка працівників міліції: Підручник для курсантів вищих навчальних закладів МВС України. – Донецьк: ДІВС, 2002. – 303 с.
6. Кожевникова Л.К. Профессионально-прикладная физическая подготовка будущих учителей начальных классов: Дис. … канд. пед. наук. – СПб., 1993. – 200 с.
7. Кузнєцов Ю. Рукопашний бій: криза жанру? // Військо України. – 2005. – № 3-4. – С. 50-53.
8. Медведев А.Н. Как дрались в НКВД. – М.: Центр „Здоровье народа” при участии „Техника – молодежи Лтд”, 1993. – 512 с.
9. Методические рекомендации сотрудникам внутренних дел Николаевской области по разделу „Самозащита без оружия”. – Николаев: УВД Николаевской области, 1991. – 102 с.
10. Мікрюков В.Ю. Карате: Навчальний посібник. – М.: Академія, 2003. – 240 с.
11. Основи спеціальної фізичної підготовки працівників органів внутрішніх справ: Навчальний посібник для слухачів і курсантів навчальних закладів МВС України / М.І. Ануфрієв, С.Є. Бутов, О.Ф. Гіда, С.М. Решко; Заг. ред. Я.Ю. Кондратьєва, Є.М. Моісеєва; М-во внутрішніх справ України, Національна академія внутрішніх справ України. – К.: НАВСУ, 2003. – 336 с.
12. Панченко В.Н., Терентьев Г.В. Методическая разработка для проведения занятий по тактике самозащиты. – Николаев: Центр боевой подготовки УК УМВД Украины в Николаевской области, 1996. – Тема № 1. – 8 с.
13. Панченко В.Н., Терентьев Г.В., Малых О.В. Методическая разработка для проведения занятий по тактике самозащиты. – Николаев: Центр боевой подготовки УК УМВД Украины в Николаевской области, 1996. – Тема № 2. – 10 с.
14. Подлесний О.І. Професійно-прикладна фізична підготовка студентів у вузі // Наукові записки. – К.: Видавничий дім „КМ Академіа”, 1999. – Т. 9, ч. 2. – С. 282-284.
15. Решетников Н.В., Кислицын Ю.А. Физическая культура: Учебное пособие для студ. спец. учеб. заведений. – М.: Изд. центр „Академия”, 1998. – 160 с.
16. Силкин Н.Н. Формирование психологической подготовленности у сотрудников МВД к служебной деятельности в экстремальных условиях: Дисс. ... канд. пед. наук. – СПб., 1996. – 198 с.
17. Узун Л.С. Совершенствование системы формирования морально-боевых качеств у слушателей вузов МВД России: Дисс. ... канд. пед. наук. – СПб., 1996. – 183 с.
18. Физическая культура студента: Учебник для вузов / Под ред. В.И. Ильинича. – М.: Гардарики, 1999. – 448 с.
19. Физическая культура студентов вузов: Учебное пособие / В.М. Выдрин, Б.К. Зыков, А.В. Лотоненко; Под ред. В.И. Жолдака. – Воронеж: Изд-во ВГУ, 1991. – 128 с.
20. Харлампиев А.А. Борьба самбо. – М.: Изд-во „Физкультура и спорт”, 1964. – 388 с.
21. Фігура О.В. Формування морально-вольових якостей майбутніх офіцерів-прикордонників у процесі занять східними єдиноборствами: Дис. ... канд. пед. наук. – Хмельницький, 2002. – 195 с.
22. Яворський С.Х. Підготовка курсантів навчальних закладів МВС до професійних дій у нетипових ситуаціях оперативно-службової діяльності: Дис. ... канд. пед. наук. – Одеса, 2004. – 223 с.